Prof. Sakari Melander
19.3.2021

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: **Valtioneuvoston selonteko (VNS) 7/2020 vp** Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta (Vahva ja yhtenäinen EU – kohti kestävämpää Euroopan unionia)

Yleistä

Käsiteltävänä olevassa valtioneuvoston selonteossa viitoitetaan Suomen lähivuosien EU-politiikkaa. Selonteon lähtökohtana ovat hallitusohjelman EU-poliittiset painopisteet.

Kiinnitän seuraavassa huomiota selonteossa esitettyihin eduskunnan lakivaliokunnan toimialan kannalta merkityksellisiin kysymyksiin. Erityisesti kiinnitän huomiota EU:ssa toteutettuun rikosoikeudelliseen yhteistyöhön liittyviin kysymyksiin.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Selonteossa esitetyt EU-politiikan painopisteet ja oikeusasiat osana painopisteitä

Valtioneuvoston selonteossa käsitellään laajasti Suomen lähivuosien EU-politiikan painopisteitä. Näkökulma EU-politiikkaan on selonteossa varsin laaja, joskin sen painopistealueet vaikuttavat liittyvän ennen muuta vihreään kasvuun, ilmastoneutraaliuuteen ja kestävyyteen. Tämä on sinänsä lähtökohtaisesti kannatettavaa, mutta pääasiallisten painopisteiden valikoituminen on johtanut osin siihen, että selonteossa ei erityisen kattavasti käsitellä kaikkia unionin politiikka-aloja ja niitä koskevia Suomen EU-politiikan lähivuosien painopisteitä. Yleisemmän tason strategisluonteisessa asiakirjassa, jollainen valtioneuvoston selonteko on, toteutetulle tarkastelulle on sinänsä luonnollista, että siinä ei pyritä erityisen yksityiskohtaiseen tarkasteluun. Jäljempänä tarkemmin käsiteltävin tavoin tällä on kuitenkin ollut tiettyjä vaikutuksia nimenomaan

lakivaliokunnan toimialaan kuuluvien asioiden tarkastelulle käsiteltävänä olevassa valtioneuvoston selonteossa.

Selonteossa esitetyn (s. 5) mukaan demokratia, oikeusvaltioperiaate sekä perus- ja ihmisoikeudet ovat unionin kaiken toiminnan perusta, ja ne on huomioitava kaikessa EU:n ja jäsenvaltioiden toiminnassa. Tämä lähtökohta on perusteltu ja se vastaa myös eduskunnan lakivaliokunnan aiemmin esittämää näkemystä, jossa on korostettu yhteisten arvojen merkitystä osana EU-politiikkaa. Lakivaliokunta on pitänyt perusteltuna, että EU:ssa toteutettua oikeudellista yhteistyötä koskevia peruslinjauksia sisällytetään valtioneuvoston EU-politiikkaa koskeviin asiakirjoihin (LaVL 1/2017 vp, s. 2–3 ja LaVL 2/2018 vp, s. 2).

Unionin arvot määritellään Euroopan unionista annetun sopimuksen (SEU) 2 artiklassa. Artiklan mukaan: ”Unionin perustana olevat arvot ovat ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vähemmistöihin kuuluvien oikeudet mukaan luettuina. Nämä ovat jäsenvaltioille yhteisiä arvoja yhteiskunnassa, jolle on ominaista moniarvoisuus, syrjimättömyys, suvaitsevaisuus, oikeudenmukaisuus, yhteisvastuu sekä naisten ja miesten tasa-arvo.”

Oikeudellisesti ei välttämättä ole aivan selvää, mikä merkitys SEU 2 artiklassa tarkoitetuille unionin arvoille on annettava. Sinänsä EU:ssa toteutetussa rikosoikeudellisessa yhteistyössä mainituille arvoille on annettu merkitystä esimerkiksi vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta toteuttavassa yhteistyössä tarkoitettua oikeusviranomaisen käsitettä tulkittaessa. EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännössä on tällöin korostettu oikeusviranomaisen riippumattomuutta (esim. yhdistetyt asiat C-508/18 ja C-82/19 PPU, *OG ja PI* (Lyypekin ja Zwickaun syyttäjäviranomaiset), EU:C:2019:456). Laajemmin perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen tärkeyttä unionin ja yleisemmin oikeusvaltion arvojen ylläpitämisen suhteen on EU-tuomioistuimen käytännössä korostettu nimenomaan EU:ssa toteutetun rikosoikeudellisen yhteistyön puitteissa (esim. C-216/18 PPU, *Minister for Justice and Equality*, EU:C:2018:586, 48 kohta). Myös perus- ja ihmisoikeuksien tosiasialliseen toteutumiseen unionin muodostamalla vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella on kiinnitetty huomiota EU:n rikosoikeudellisessa yhteistyössä (esim. yhdistetyt asiat C-404/15 ja C-659/15 PPU, *Aranyosi ja Căldăraru*, EU:C:2016:198). Unionissa toteutettu rikosoikeudellinen yhteistyö on ala, joka on usein erityisen perus- ja ihmisoikeusherkkä ja jolla oikeusturvan toteutumiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Myös oikeusvaltioon liittyvien keskeisten periaatteiden ja takeiden toteutumisessa on viime vuosina tunnetusti ollut EU:n tietyissä jäsenvaltioissa haasteita, jotka ovat heijastuneet myös EU:ssa toteutettuun rikosoikeudelliseen yhteistyöhön.

Edellä todettuun liittyen unionin arvoja samoin kuin EU:n perusoikeuskirjan merkitystä korostava lähestymistapa on valtioneuvoston EU-politiikkaa koskevassa selonteossa merkittävä. Nähdäkseni saattaisi kuitenkin olla syytä jatkossa pyrkiä hieman täsmällisemmin tarkastelemaan, mitä yhteisiin arvoihin sitoutumisella EU:ssa toteutetun yhteistyön ja lainsäädännön sekä kansallisen EU-politiikan perustana tosiasiallisesti eri politiikka-aloilla tarkoitetaan. EU:ssa toteutetussa rikosoikeudellisessa yhteistyössä perus- ja ihmisoikeuksilla ja laajemmin myös unionin arvoilla sekä oikeusvaltioon olennaisesti kuuluvilla tekijöillä (esim. oikeusviranomaisten riippumattomuus) on edellä todetun mukaisesti ollut myös käytännön merkitystä, mikä nähdäkseni olisi perustellut asian tarkempaa ja syvällisempää tarkastelua. Kun tietyt unionin arvoihin ja oikeusvaltioon liittyvät kysymykset ovat ajankohtaistuneet EU:ssa toteutetussa vastavuoroisen tunnistamisen periaatetta ilmentävässä yhteistyössä, valtioneuvoston selonteossa olisi ollut syytä

tarkastella esimerkiksi kysymystä siitä, mikä merkitys tällä on jäsenvaltion keskinäisen luottamuksen kannalta ja mitä luottamuksen vahvistamisen suhteen on syytä tehdä.

On myös huomattava, että EU-tuomioistuimen viimeaikaisessa ratkaisukäytännössä on alettu korostaa myös esimerkiksi rikosvastuun toteutumiseen liittyviä tavoitteita tilanteessa, jossa on ollut kysymys myös oikeusvaltioperiaatteen kannalta mahdollisesti merkityksellisistä tuomioistuinjärjestelmän puutteista ja niiden merkityksestä osana EU:ssa toteutettua rikosoikeudellista yhteistyötä (yhdistetyt asiat C-354/20 PPU ja C-412/20 PPU, *L ja P*, EU:C:2020:1033). Lisäksi on huomattava, että myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään arvioinut EU:ssa toteutetun rikosoikeudellisen yhteistyön tavoitteita ja painottanut myös rikosvastuun toteuttamiseen ja toteutumiseen liittyviä seikkoja, joskin samalla todeten, että sen aiempi ratkaisukäytäntö EIS 3 artiklan merkityksestä rikoksentekijän luovuttamisen suhteen on edelleen merkityksellistä (*Romeo Castaño v. Belgia* (2019)).

Edellä todettu osoittaa, että unionin lakivaliokunnan toimialan kannalta merkityksellisillä politiikka-aloilla on merkittäviä unionin arvoihin, perus- ja ihmisoikeuksiin sekä oikeusvaltioperiaatteeseen liittyviä ulottuvuuksia, joilla on tapahtunut myös viime aikoina merkittävää oikeudellista kehitystä, niin EU:ssa kuin laajemmin. Tällaista tarkastelua ei valtioneuvoston selontekoon sisälly. Eduskunnan lakivaliokunta on kuitenkin aiemmin korostanut, että jatkossa myös EU:ssa toteutetun rikos- ja siviilioikeudellisen yhteistyön vakiintuneet peruslinjaukset ja strategiset periaatteet olisi tämänkaltaisissa asiakirjoissa (EU-politiikkaa koskevat selonteot, valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategia) selkeästi huomioitava (LaVM 1/2017 vp, s. 2). Tämänlaista ensiarvoisen tärkeää tarkastelua ei selonteossa nyt tosiasiallisesti juuri toteuteta.

Sinänsä lakivaliokunnan toimialaan liittyen selonteossa mainitaan useita kannatettavia asioita, joihin myös eduskunnan lakivaliokunta on aiemmin kiinnittänyt huomiota. Selonteossa esimerkiksi (s. 5) todetaan, että EU:n perusoikeuskirjan toimeenpanoa on tehostettava sekä EU-tasolla että kansallisesti. Lisäksi selonteossa (s. 5) todetaan, että EU:n liittymistä Euroopan ihmisoikeussopimukseen on edistettävä. Molemmat tavoitteet ovat kannatettavia ja myös lakivaliokunta on aiemmassa lausuntokäytännössään kiinnittänyt niihin huomiota (LaVL 5/2016 vp, s. 4 ja LaVL 2/2018 vp, s. 3). Selonteossa ei kuitenkaan yksityiskohtaisemmin tarkastella, miten mainittuja tavoitteita käytännössä tullaan edistämään. Esimerkiksi vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen näkökulmasta selonteossa olisi voitu arvioida, mikä merkitys EU-tuomioistuimen ja EIT:n asiaan liittyvällä ratkaisukäytännöllä on ja onko asiassa havaittavissa niiden yhteensovittamiseen liittyviä kysymyksiä. Koska molemmilla edellä mainituilla tavoitteilla on merkitystä myös esimerkiksi EU:n rikosoikeudellisen yhteistyön näkökulmasta, hieman yksityiskohtaisempien tietojen kirjaaminen EU-politiikkaa koskevaan selontekoon olisi nähdäkseni ollut perusteltua. Lakivaliokunta on aiemmassa lausuntokäytännössään korostanut, että valtioneuvoston EU-vaikuttamisen on tärkeää perustua yhteisen eurooppalaisen arvopohjan puolustamiseen (LaVL 2/2018 vp, s. 3). Lähtökohta on edelleen perusteltu ja selonteossa on sinänsä sitouduttu EU:n arvoihin ja yhteisen arvopohjan puolustamiseen. Olisi nähdäkseni kuitenkin ollut perusteltua, että selonteossa olisi hieman yksityiskohtaisemmin määritelty, mitä EU:n arvoihin ja arvopohjaan sitoutumisella ja sen puolustamisella tietyillä politiikkalaoilla tosiasiassa tarkoitetaan.

Oikeusasioiden asema selonteossa

Yleisesti voidaan vielä todeta, että valtioneuvoston selonteossa lakivaliokunnan toimialaan kuuluvat oikeusasiat (siviili- ja rikosoikeudellinen yhteistyö) ovat varsin vähäisessä asemassa. Eduskunnan lakivaliokunta on aiemmin pitänyt positiivisena sitä, että lakivaliokunnan toimialaan kuuluvat oikeusasiat ja oikeusvaltioperiaatteen turvaaminen ovat vuosi vuodelta saaneet keskeisemmän aseman valtioneuvoston EU-politiikkaa koskevissa asiakirjoissa (LaVL 2/2018 vp, s. 3; ks. myös LaVL 1/2017 vp, s. 3). Tätä ennen valiokunta oli nimenomaisesti kiinnittänyt huomiota siihen, että sen toimialaan kuuluvia oikeusasioita sivutaan valtioneuvoston EU-politiikkaa koskevissa asiakirjoissa hyvin ohuesti siitä huolimatta, että oikeusasioita koskeva EU-agenda on laaja (LaVL 5/2016 vp, s. 2).

Nyt käsiteltävänä olevassa valtioneuvoston EU-selonteossa käsitellään lakivaliokunnan toimialaan kuuluvia oikeusasioita varsin ohuelti. Selonteossa (s. 4) korostetaan unionin olevan vahva turvallisuusyhteisö, johon liittyy muun ohessa kansainväliseen rikollisuuteen liittyviin uhkien vastaamista, selonteossa (s. 5) mainitaan lyhyesti vastavuoroisesta tunnustamisesta ja keskinäisestä luottamuksesta osana unionin yhteistä arvopohjaa koskevaa jaksoa, minkä lisäksi (s. 6) selonteossa noteerataan unionin mahdollinen liittyminen Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta annettuun yleissopimukseen (Istanbulin sopimus) ja mainitaan EU:n yhteisen korruption vastaisen strategian tarve. Selonteossa (s. 23) myös korostetaan kyberturvallisuuden ehkäisemiseksi tehtävää jäsenvaltioiden oikeus- ja lainvalvontaviranomaisten välistä yhteistyötä sekä yleisemmin rikosten ennaltaehkäisyyn, rikosten uhrin asemaan ja uhrien oikeuksien toteutumiseen liittyviä näkökohtia. Yleisesti (s. 23) selonteossa todetaan, että rikosoikeudellisen yhteistyön kehittämistä tulee jatkaa vahvistamalla jäsenvaltioiden välistä luottamusta ja edistämällä digitalisaatiota.

Kaikki edellä mainittuja mainintoja voidaan pitää perusteltuina, mutta nähdäkseni valitettavaa kuitenkin on, että selonteko ei sisällä laajempaa tarkastelua EU:ssa toteutettujen oikeusasioiden asemasta osana Suomen EU-politiikkaa. Osin tämä saattaa johtua siitä, että oikeusasiat ja niiden kehittäminen eivät vaikuta olevan tämänhetkisen EU:n komission prioriteettilistalla erityisen korkealla. Tämänhetkisen komission työohjelma sisältääkin varsin vähän oikeusasioihin liittyviä toimenpiteitä. Rikosoikeudelliseen yhteistyöhön liittyen työohjelmassa todetaan muun muassa seuraavaa: ”Jatkamme turvallisuusunionin vahvistamista erityisesti torjumalla järjestäytynyttä rikollisuutta ja hybridiuhkia, soveltamalla uutta lähestymistapaa terrorismin vastaisiin toimiin ja radikalisoitumiseen ja edistämällä verkossa tapahtuvan lasten seksuaalisen hyväksikäytön paljastamista, tällaisen aineiston poistamista ja siitä ilmoittamista.” (COM(2020) 690 final, s. 8.)

Erityisen kunnianhimoisesta ohjelmasta oikeusasioiden suhteen ei komission työohjelman suhteen näin voida puhua. Toisaalta on huomattava, että komission työohjelman mukaan se olisi tekemässä aloitetta Euroopan unionin toiminnasta annetun sopimuksen (SEUT) 83(1) artiklassa tarkoitetun niin sanottujen eurorikosten luettelon täydentämiseksi kattamaan kaikki viharikosten ja vihapuheen muodot (COM(2020) 690 final, s. 9). Työohjelman liitteen mukaan tällainen ehdotus on ajoitettu vuoden 2021 viimeiselle vuosineljännekselle. Kysymys olisi ensimmäisestä kerrasta, kun SEUT 83(1) artiklassa tarkoitettua eurorikosten tyhjentävää luetteloa ehdotetaan täydennettäväksi. Tältä osin taas kysymys on varsin merkittävästä ehdotuksesta, joten komission työohjelmaa oikeusasioiden suhteen on näin nähdäkseni pidettävä hieman epätasapainoisena. SEUT 83(1) artiklan eurorikosten listan muuttamista koskevaa ehdotusta ei VNS:ssa 7/2020 vp

tarkemmin käsitellä, minkä vuoksi tarkastelen ehdotusta yksityiskohtaisemmin E:stä 18/2021 vp antamassani lausunnossa.

Komission työohjelman suppeudella oikeusasioita koskevan yhteistyön suhteen on oletettavasti ollut vaikutuksensa myös valtioneuvoston EU-politiikkaa koskevaan selontekoon. Ottaen kuitenkin huomioon, mitä eduskunnan lakivaliokunta on oikeusasioiden merkittävyydestä osana EU-politiikkaa aiemmin lausunut, oikeusasioita koskevien strategisten EU-poliittisten näkökohtien laajempi ja yksityiskohtaisempi esittäminen olisi ollut selonteossa nähdäkseni suotavaa.

EU:ssa toteutettu rikosoikeudellinen yhteistyö valtioneuvoston selonteossa

EU:ssa toteutettu rikosoikeudellinen yhteistyö pohjautuu SEUT 67(3) ja 82(1) artiklan mukaan vastavuoroisen tunnustamisen periaatteelle. SEUT 83 artiklassa tarkoitettua aineellisen rikoslainsäädännön lähentämistä on pidetty toissijaisena rikosoikeudellisen yhteistyön toteuttamisen muotona. On huomattava, että myös eduskunnan lakivaliokunta on käytännössään usein korostanut tätä sinänsä jo perussopimuksista selkeästi ilmenevää lähtökohtaa, minkä lisäksi valiokunta on vastavuoroisen tunnustamisen periaatteeseen liittyen painottanut myös jäsenvaltioiden keskinäisen luottamuksen asemaa osana oikeusasioiden yhteistyötä (LaVL 9/2009 vp, s. 1/II, LaVL 16/2013 vp, s. 3/I, LaVL 5/2016 vp, s. 2, LaVL 1/2017 vp, s. 3 ja LaVL 2/2018 vp, s. 3).

Selonteossa vastavuoroista tunnustamista ja jäsenvaltioiden keskinäistä luottamusta toistensa oikeusjärjestelmiin käsitellään lyhyesti unionin arvoja koskevassa jaksossa. Kysymys on kuitenkin lähinnä yleisen tason maininnasta, jossa korostetaan – sinänsä perustellusti – vastavuoroisen tunnustamisen merkitystä ja asemaa osana unionin arvojen mukaista toimintaa mutta jossa ei yksityiskohtaisemmin mainita, miten vastavuoroiseen tunnustamiseen ja sen taustalla olevaan jäsenvaltioiden keskinäiseen luottamukseen suhtaudutaan osana oikeusasioita koskevaa unionissa toteutettavaa yhteistyötä. Eduskunnan lakivaliokunnan aikaisemmat asiaa koskevat lausumat huomiin ottaen tätä on pidettävä valitettavana. Suomen EU-politiikkaa ja sen strategisia painopisteitä myös jatkossa suunniteltaessa olisi nähdäkseni ensiarvoisen tärkeää muodostaa yksiselitteinen kanta siitä, miten esimerkiksi rikosoikeudellista yhteistyötä olisi unionissa jatkossa kehitettävä. Koska vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alue on keskeinen osa EU:n perussopimuksissa määriteltyä toimintaa, oikeusasioita koskevan yhteistyön painopistealueiden määrittäminen olisi tärkeää siitä riippumatta, pitääkö komissio oikeusasioita koskevaa yhteistyötä painopistealueena vai ei. Koska EU:ssa on kohdattu tiettyjä esimerkiksi joidenkin jäsenvaltioiden tuomioistuinlaitoksen riippumattomuuteen kohdistuvia ongelmia, selonteossa olisi ollut syytä arvioida myös vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen taustalla olevan jäsenvaltioiden keskinäisen luottamuksen nykytilaa sekä toimenpiteitä, joilla tätä luottamusta mahdollisesti voidaan ylläpitää tai vahvistaa.

Lisäksi on huomattava, että eduskunnan lakivaliokunta on hiljattain lainvalvontaviranomaisen rajat ylittävää pääsyä sähköiseen todistusaineistoon koskevan asetusehdotuksen (COM(2018) 225 final, U 33/2018 vp, UJ 28/2018 vp ja UJ 53/2020 vp) käsittelyn yhteydessä kiinnittänyt huomiota SEUT 82(1) artiklassa tarkoitetun vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mahdolliseen tulevaisuuden kehitykseen. Valiokunta on asetusehdotusta käsitellessään todennut, että siinä omaksuttu sääntelyratkaisu siirtää EU:ssa toteutettuun rikosoikeudelliseen yhteistyöhön liittyvien pyyntöjen arviointiin liittyviä tehtäviä yksityisille palveluntarjoajille ja asettaa ne lähinnä oikeudellisia asioita hoitavan viranomaisen rooliin. Lakivaliokunta on pitänyt tätä muun muassa

oikeusturvasyistä ongelmallisena (LaVL 16/2018 vp, s. 6). Hiljattain lakivaliokunta on todennut, että asetusehdotuksessa omaksuttu sääntelyratkaisu saattaisi merkitä myös SEUT 82(1) artiklassa tarkoitetun vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen luonteen merkittävää muuttumista, koska asetusehdotus pohjautuu sääntelymallille, jossa todisteiden esittämis- ja säilyttämismääräys toimitettaisiin suoraan täytäntöönpanovaltiossa sijaitsevalle palveluntarjoajalle ja täytäntöönpanovaltion viranomaisen asema olisi tietyissä tilanteissa asetuksen mukaan melko rajallinen. Lakivaliokunta piti asetusehdotuksessa omaksuttua sääntelymallia ongelmallisena ja katsoi sen voivan merkitä vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen luonteen merkittävää muuttumista. Lisäksi valiokunta ei pitänyt ongelmattomana sellaista kehityssuuntaa, jossa SEUT 82(1) artiklaa pyritään tulkitsemaan tavalla, joka poikkeaa sille alun perin tarkoitetusta ja sille tulkinnallisesti vakiintuneesta merkityssisällöstä (LaVL 2/2021 vp, s. 5).

Edellä todetun mukaisesti EU:n rikosoikeudellisessa yhteistyössä on viime aikoina pyritty toteuttamaan toimenpiteitä, joiden merkitys EU:ssa toteutetun rikosoikeudellisen yhteistyön pääasiallisen toimintamuodon, vastavuoroisen tunnustamisen, suhteen on kiistanalainen. Sinänsä rikosoikeudellista yhteistyötä on tarpeellista ja välttämätöntä toteuttaa tavalla, jolla digitalisaatio ja esimerkiksi todistusaineiston sijainti eri jäsenvaltioiden alueella toimivien palveluntarjoajien hallussa otetaan asianmukaisesti ja oikeudellisesti kestävällä tavalla huomioon. Tietoverkkoihin ja laajemmin digitalisaatioon liittyvien rikosoikeudellisten yhteistyöhön kuuluvien kysymysten suhteen myös oikeusturvaan ja perus- ja ihmisoikeuskysymykset saattavat ilmetä ainakin osin totutusta poikkeavalla tavalla. Edellä todettu huomioon ottaen on nähdäkseni ongelmallista, että valtioneuvoston selonteko ei sisällä näkemystä siitä, mikä on Suomen näkökulmasta jatkossa tarkoituksenmukainen ja hyväksyttävä tapa toteuttaa rikosasioiden yhteistyötä ja erityisesti vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta toteuttavaa viranomaisyhteistyötä.

Selonteossa ei mainita lainkaan EU:ssa toteutetun rikosoikeudellisen yhteistyön toista muotoa, aineellisen rikoslainsäädännön lähentämistä. Eduskunnan lakivaliokunta on aiemmin todennut, että rikosoikeudellisen lainsäädännön harmonisointi on perusteltua erityisesti silloin, kun sen avulla voidaan konkreettisesti vaikuttaa kiinnijäämisriskiin ja rikosten selvittämiseen. Edelleen valiokunta on katsonut, että EU-tason sääntelyä on perusteltua tehdä vain silloin, kun se on välttämätöntä suhteessa suojeltaviin intresseihin ja kun kaikki muut keinot ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Rangaistustasojen määrittämisessä taas tulee valiokunnan mukaan kunnioittaa jäsenvaltioiden rangaistusjärjestelmien sisäistä johdonmukaisuutta (LaVL 5/2016 vp, s. 3).

Lakivaliokunnan korostamat edellä mainitut näkökohdat ovat edelleen merkityksellisiä ja on valitettavaa, että valtioneuvoston selonteossa ei millään tavalla oteta kantaa mahdollisen aineellisen rikoslainsäädännön lähentämisen kriteereihin. Lakivaliokunnan edellä mainittu lähestymistapa heijastaa rikosoikeudellisen järjestelmän käyttöä rajaavien kriminalisointiperiaatteiden ilmentämiä lähtökohtia, jotka muun muassa edellyttävät, että rikosoikeutta käytetään vain oikeushyvien suojeluun ja että rikosoikeutta käytetään viimesijaisena keinona. Oikeusasioissa toteutettavan yhteistyön merkitys ei EU:ssa vähene, vaikka se ei tämänhetkisen komission erityisiin prioriteetteihin vaikuta kuuluvan, minkä vuoksi selonteossa olisi nähdäkseni ollut syytä omaksua tältäkin osin laajempi ja perusteellisempi tarkastelutapa suhteessa EU:ssa toteutettuun oikeudelliseen yhteistyöhön.

Eduskunnan lakivaliokunta on lisäksi korostanut tutkimustietoon perustuvan kriminaalipolitiikan tärkeyttä EU:n rikosoikeudellisissa toimissa (LaVL 6/2009 vp, s. 2/I, LaVL 16/2013 vp, s. 4/I ja LaVL 5/2016 vp, s. 3). Myös tätä tärkeää lähtökohtaa on nähdäkseni edelleen syytä korostaa, etenkin

koska EU:ssa toteutettu rikosoikeudellinen yhteistyö ei aina vaikuta perustuvan erityisen harkitulle ja tietoiselle tutkimusperustaiselle kriminaalipoliittiselle tiedolle.

Sinänsä valtioneuvoston selonteossa (s. 22) mainitut kansalaisten kokonaisturvallisuuden kannalta merkitykselliset rikosoikeudelliset toimenpiteet ovat kannatettavia. Selonteossa mainitaan muun muassa kyberrikollisuuden ehkäisemisen edelleen kehittäminen, rikosten ennaltaehkäiseminen, rikosten uhrien aseman parantaminen ja uhrien oikeuksien toteutumisen varmistaminen sekä vihapuheeseen puuttuminen. Selonteossa ei kuitenkaan tarkemmin yksilöidä minkälaisia mahdollisia toimenpiteitä Suomi tulee edistämään näiden sinänsä hyväksyttävinä pidettävien tavoitteiden saavuttamiseksi. Tältä osin näiden rikosoikeudellisesti merkityksellisten asioiden hieman täsmällisempi käsittelytapa olisi saattanut olla perustellumpi.

Espoossa 19.3.2021

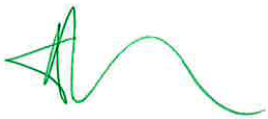

Sakari Melander
Rikosoikeuden professori